2

OUR HERITAGE

ISSN0474-9030-Vol-68, Special Issue-11

One Day Interdisciplinary National Conference on "Arts, Sculpture and Architecture in Marathwada"

Organised by: Department of History,Pratishthan Mahavidyalaya, Paithan, Tq. Paithan, Dist. Aurangabad -431107 , (Maharashtra)

Held on 1 February 2020

A Study Of Rural Tourism In India Challenges And Opportunities

Dr. Suhas A. Nimbalkar.
Associate Professor,
Rayat ShikashanSanstha's Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya, Aundh, Pune.

Abstract : The paper analyze the role of rural tourism for the development of rural areas, The study analyzed how the different types of tourist product diversifications influence the development possibilities of studied rural areas in India. The government should sponsor private Sector to promote tourism in rural areas. For upgrading the rural tourism government requires to understand the rural location, demography, socio-culture, financial and political background of that area. How we can involve the rural citizens to improve their socio-economic condition. The objective of this paper is to present an update on rural tourism expansion & development in India. Rural tourism is rising in terms of number of visitors and the government of India should focus on it as an engine of growth

Keywords: Rural tourism, socio-economic system, system stability, system resilience, system robustness, system integrity.

Introduction:

Tourism growth potential can be harnessed as a strategy for Rural Development. The development of a strong platform around the concept of Rural Tourism is definitely useful for a country like India, where almost 74% of the population resides in its 7 million villages. As per Ministry of Tourism statistics (2016), India have received 8.80 million foreign tourist with annual growth rate of 9.7% and earned 1, 54,146 crore rupees from travel and tourism segment. Its share in International Tourist Arrivals is 1.18% and rank in International Tourist Arrivals is 25th. Across the world the trends of industrialization and development have had an urban centric approach. Alongside, the stresses of Urban lifestyles have led to a ―counter urbanization‖ Syndrome. This has led to growing interest in the rural areas. At the same time this trend of urbanization has led to falling income levels, lesser job opportunities in the total areas leading to an urbanization syndrome in the rural areas. Rural Tourism is one of the few activities which can provide a solution to these problems. Besides, there are other factors which are shifting the trend towards rural tourism like increasing levelsof Awareness, growing interest in heritage and culture and improved accessibility, and environmental consciousness. In the developed countries, this has resulted in a new style oftourism of visiting village settings to experience and live a relaxed and healthy lifestyle. Thisconcept has taken the shape of a formal kind of Rural Tourism. Under this Scheme, thrust will be to promote village tourism as the primary tourism product to spread tourism and its socio-economic benefits to rural and its new geographic regions. Key geographic regions would be identified for development and promotion of Rural Tourism. The implementation would be done through a Convergence Committee headed by the District Collector. Activities like improving the environment, hygiene, infrastructure etc. would be eligible for assistance. Apart from providing financial assistance the focus would be to tap the resources available under schemes of Deptt. of Rural Development, State Govts. and other concerned Departments of the Govt. of India.

Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya * Aundh, Pune-67 *

Copyright © 2019Authors

186

OUR HERITAGE
ISSN0474-9030 -Vol-68, Special Issue-11
One Day Interdisciplinary National Conference on "Arts, Sculpture and Architecture in Marathwada"
Organised by: Department of History,Pratishthan Mahavidyalaya, Paithan, Tq. Paithan, Dist. Aurangabad -431107 , (Maharashtra)
Held on 1 February 2020

Objective of the Study:

This study will the following objectives:

- To collect information on rural tourism and to identify different types of rural tourism..
- To provide an overview on driving forces and benefits of rural tourism.
- To identify issues for future research and development for rural tourism.

RURAL TOURISM:

Any form of tourism that showcases the rural life, art, culture and heritage at rural locations, thereby benefiting the local community economically and socially as well as enabling interaction between the tourists and the locals for a more enriching tourism experience can be termed as rural tourism. Rural tourism is essentially an activity which takes place in the countryside. It is multi-faceted and may entail farm/agricultural tourism, cultural tourism, nature tourism, adventure tourism, and eco-tourism. As against conventional tourism, rural tourism has certain typical characteristics like; it is experience oriented, the locations are sparsely populated, it is predominantly in natural environment, it meshes with seasonality and local events and is based on preservation of culture, heritage and traditions. Rural tourism can be defined as the _country experience which encompasses a wide range of attractions and activities that take place in agricultural or non-urban areas. Its essential characteristics include wide-open spaces, low levels of tourism development, and opportunities for visitors to directly experience agricultural and/or natural environments.

TYPES OF RURAL TOURISM:

Tourism is synthesized from mass and alternative tourism.
Mass tourism is characterized by large numbers of people seeking culture holidays in popular resort destinations.
Alternative tourism is sometimes referred to as ―special interest tourism or responsible tourism and it_s usually taken to mean alternative forms of tourism which give emphasis on the contact and understanding of inhabitants_way of living and the local natural environment. The diversity of attractions included within rural tourism includes heritage tourism (sometimes referred to as cultural heritage tourism), nature-based tourism/ecotourism, agritourism, as well as partnership-based approaches, such as scenic byways and heritage areas. Heritage tourism refers to leisure travel that has as its primary purpose the experiencing of places and activities that represent the past.

A second major type of rural tourism activity is nature-based tourism/ecotourism (sometimes called recreation-based tourism), which refers to the process of visiting natural areas for the purpose of enjoying the scenery, including plant and animal wildlife. Nature-based tourism may be either passive, in which observers tend to be strictly observers of nature, or active(increasingly popular in recent years), where participants take part in outdoor recreation or adventure travel activities.

A third major form of tourism is agritourism, which refers to, ―the act of visiting a working farm or any agricultural, horticultural or agribusiness operation for the purpose of enjoyment, education, or active involvement in the activities of the farm or operation. It includes taking part in a broad range of farm-based activities, including farmers markets, ―pettingǁ farms, roadside stands, and ―pick-your-ownǁ operations; engaging in overnight farm or ranch stays and other farm visits; and visiting agriculture-related festivals, museums, and
other such attractions15.

Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya Aundh, Pune-67

187

Copyright © 2019Authors

OUR HERITAGE
ISSN0474-9030 -Vol-68, Special Issue-11
One Day Interdisciplinary National Conference on "Arts, Sculpture and Architecture in Marathwada"
Organised by: Department of History,Pratishthan Mahavidyalaya, Paithan, Tq. Paithan, Dist. Aurangabad -431107 , (Maharashtra)
Held on 1 February 2020

DRIVING FORCES IN RURAL TOURISM

These forces have been identified by many authors and can be summarized:

1. Tourism generating regions for rural tourism are highly developed and urbanized – the stresses of urban living and the remoteness from the natural environment has created a desire for escape from the monoculture of city living. Rural locations offer an idealized release from stress and the opportunity to re-engage with a simpler, quieter way of life that offers rest and relaxation.
2. Demand fuelled by media, over-familiarity and congestion with traditional tourist resorts and increased interest in alternative attractions – with its voracious appetite for content and the resultant over-exposure of many traditional tourist destinations, the media have sought out new and interesting tourism experiences for their lifestyle productions.
3. Increasing environmental awareness and interest in the relationship between humans and the environment. Green issues have raised the attractiveness of rural experiences as ecologically sustainable tourism.
4. Transport, communications, and the removal of political and economic barriers to travelhave facilitated accessibility of rural areas.

RURAL TOURISMBENEFITS:

Rural tourism, while still only a minority tourism market, is making a valuable contribution to rural economies. Its contribution can be expressed not only in financial terms, but also in terms of jobs, contributions towards funding conservation, encouragement to the adoption of new working practices, and the injection of a new vitality into sometimes weakened economies. Potentially rural tourism promises some of the following benefits to rural development.

Job retention

Rural tourism cash flows can assist job retention in services such as retailing, transport, hospitality and medical care. It can also provide additional income for farmers, and, in some cases, for foresters and fisherman. Job retention is not as politically glamorous as job creation, but, by helping the viability of small communities, it is critical to the survival of marginal areas. Studies of rural Austria, Sweden and Ireland have documented the role of tourism in job retention.

Job creation

Job creation typically occurs in the hotel and catering trades, but can also take place in transport, retailing, and in information/heritage interpretation.

New Business Opportunities

Tourism generates new opportunities for industry18. Even those rural businesses not directly involved in tourism can benefit from tourist activity through developing close relationships with tourist facilities where local foods can be used as part of the tourism offering in a locality. Rural tourism facilitates expansion of complementary businesses such as service stations and new businesses are created to cater to tourist needs for hospitality services, recreational activities and arts/crafts.

Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya, Aundh, Pune-67

188

Copyright © 2019Authors

Opportunities for Youth

The tourism industry is often promoted as an exciting and growing industry suited to the energies and enthusiasm of young people. Career options are enhanced with the opportunities for training and direct involvement in running tourism businesses, especially those within small communities.

Environmental improvements

Environmental improvements such as village paving and traffic regulation schemes, sewage and litter disposal can be assisted by tourism revenues and political pressures from tourism authorities. These help develop pride of place, important in retaining existing population and businesses, and in attracting new enterprises and families.

Key success factors

1. Making use of established national agencies, brands and quality standards.
2. Working with a few motivated enterprises to improve quality.
3. Actively targeting the group market.
4. A successful organizational model, based on a development agency with funding and a cooperative marketing agency.
5. Effective use ofthe internet.
6. Strong involvement of the local community in initiatives.
7. A visitor center as a tangible focus for visitor and business services.
8. An emphasis on product development, backed by grants andtraining, leading to improved physical and service standards

STEPS FOR MAKES RURAL TOURISMSUCCESSFUL :

Community involvement

For an area to become a rural tourism destination, not just a stop off point, structure networks and collaborative agreements between public and private sector actors are essential. Community involvement is a key part of the equation.

Proximity to a generating market or gateway

Rural tourism destinations must be easily accessible to potential visitors through reliable transportation systems.

Product Development (Tourism planning, infrastructure, and activities)

This should include sound tourism development planning, investment in tourism-related infrastructure, and a range of activities to satisfy the diverse tastes of visitors. Work to support rural tourism infrastructure development by providing technical assistance, facilitation and promotion, and economic impact analysis support.

A visitor center

Rural communities must have a welcoming center where visitors can seek information on local attractions, activities, and accommodations, and ask questions of people who are knowledgeable about the area.

A quality brand and regional label

Brand identity may increase awareness of the destination among its identified target market segments. A brand is the way in which consumers perceive or distinguish a destination. To be effective, a brand should unify all of Rurales functional (recreation and events) and emotional benefits 189

Copyright © 2019Authors
Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya Aundh, Pune-57

Copyright © 2019Authors

REVIEW OF RESEARCH

अध्यापनाच्या नव्या दिशा आणि अध्यापन प्रक्रियेतून माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर

प्रि.डॉ.शिवलिंग मेनकुदळे

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर महाविद्यालय, औंध .

ISSN: 2249-894X
IMPACT FACTOR : 5.7631(UIF)
UGC APPROVED JOURNAL NO. 48514
VOLUME - 8 | ISSUE - 8 | MAY - 2019

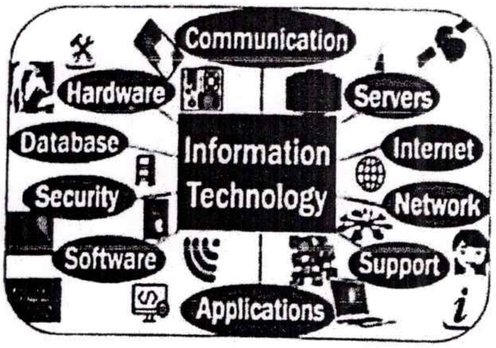

निबंधाचा सारांश :-

२१ वे शतक हे माहिती तंत्रज्ञानाचे शतक आहे. संगणक प्रणाली, इंटरनेट, लॅपटॉप, एलसीडी यासारखे संगणक ज्ञानाशी जोडलेले शब्द आपल्या प्रत्येकाच्या जीवनाचा महत्वाचा घटक बनत आहेत. समाज जीवनातील प्रत्येक क्षेत्रात या संगणक प्रणालीचा वापर अत्यंत प्रभावीपणे होत असलेला आपणास पाहावयास मिळतो. शिक्षण, अध्ययन, अध्यापन, संशोधन ही क्षेत्रे सुध्दा संगणक ज्ञानापासून दूर राहू शकत नाहीत. आजच्या गतिमान जगात विद्यार्थ्यांना अधिक प्रभावीपणे अध्ययन करावयाचे असेल तर या आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करता येणे गरजेचे आहे. याशिवाय अध्यापनाच्या इतर नवीन संकल्पना, संज्ञा आणि प्रणाली वापरणे हेही तेवढेच महत्वाचे झाले आहे. उच्च शिक्षण क्षेत्रात इतर विषयांच्या बरोबरच मराठी भाषा, साहित्य आणि संस्कृती यांचे अध्यापन करत असताना संगणक प्रणालीचा वापर हा महत्वाचा घटक बनू पाहतो आहे. त्यासाठी पॉवर पॉईंट प्रझेनटेशन, स्लाईड शो, इंटरनेट तंत्रज्ञानाचा वापर, आधुनिक ज्ञानाचे संस्कलन, स्मार्ट बोर्ड, व्हच्युअल क्लासरूम, डिजीटल क्लासरूम, ईमेल, विकिपीडीयावरील माहिती या सर्व साधनांच्या बरोबरच अॅन्ड्राईड मोबाईल च्या माध्यमातून व्हॉट्अप, फेसबुक, विविध प्रकारची मराठी भाषेतील अॅप्स याचा वापर अध्यापन प्रक्रियेमध्ये आपण प्रभावीपणे करू शकतो. याबरोबरच गेल्या काही कालावधीत ज्ञानरचनावादी शिक्षण प्रक्रिया ही एक प्रत्यक्ष अनुभवावर आधारित अध्ययन, अध्यापन प्रक्रिया अस्तित्वात येवू पाहते आहे तिचाही वापर प्रभावीपणे करता येवू शकतो.

प्रस्तावना :-

मराठी भाषा आणि साहित्याचे अध्यापन, स्वरूप, सद्यस्थिती आणि भविष्यातील दिशा हा विषय तसा पाहिला तर खूप व्यापक आहे. या विषयाशी विद्यार्थी, प्राध्यापक, शिक्षण संस्था, विद्यापीठ आणि शासन व्यवस्था इ.घटक निगडीत आहेत. मातृभाषेच्या अध्यापनाचे स्वरूप आणि पध्दती या विषयावर अनेक मराठी अभ्यासकांनी आपल्या अनुभवाच्या आधारे काही मते मांडली आहेत. तथापि गेल्या काही वर्षात शिक्षणव्यवस्थेच्या सर्वच स्तरावर माहिती तंत्रज्ञान, संगणक प्रणाली यांचे वाढलेले महत्व, त्याची गरज निर्माण झाली आहे हे नाकारता येत नाही. या निमित्ताने मराठी भाषेचे अध्यापन, पारंपारिक अध्यापन पध्दतीबरोबरच संगणक प्रणालीच्या किंवा तंत्रज्ञानाच्या मदतीने कशी प्रभावीपणे करता येईल. जेणेकरून आजचा आपला विद्यार्थी जेंव्हा पदवी किंवा पदव्युत्तर शिक्षण घेऊन बाहेर पडेल तेंव्हा भाषा व साहित्याच्या ज्ञानाबरोबरच माहिती तंत्रज्ञानातील कौशल्याच्या आधारे स्वतंत्रपणे उभा राहू शकेल याचे विचारमंथन व्हावे यासाठी या लेखाची मांडणी केली आहे.

अध्यापनातील संगणकाचा वापर :-

२१ वे शतक हे माहिती तंत्रज्ञानाचे शतक म्हणून ओळखले जाते, यालाच संगणकाचे युग असेही म्हणता येईल. कंम्प्यूटर या नावाने परिचित असलेल्या सदर यंत्राने आजच्या समाज जीवनावर सर्वांगीन परिणाम केला आहे. "संगणक हे एक इलेक्ट्रॉनिक उपकरण आहे. यामध्ये चिन्हांवर प्रक्रिया करणारी पध्दती किंवा व्यवस्था असून त्यामध्ये माहिती स्वीकारणे, माहिती साठवणे, त्यावर संस्कार करणे आणि ती इतरांसमोर प्रस्तुत करणे इत्यादी प्रक्रिया अगोदरच साठवून ठेवलेल्या असतात. या संगणकाला विशिष्ट आदेश दिला असता पुढील प्रक्रिया आपोआप केल्या जातात."[१] या संगणकाचा उपयोग शिक्षण, व्यवसाय, संशोधन अशा जीवनाच्या सर्वच क्षेत्रात मोठ्या कार्यक्षमतेने केला जातो तो संगणकामध्ये असणाऱ्या काही क्षमतांमध्ये. याला शिक्षणातील अध्ययन अध्यापन क्षेत्र अपवाद ठरू शकत नाही.

संगणकाची शैक्षणिक क्षेत्रातील उपयुक्तता :-

आजच्या मानवी जीवनात संगणकाचा वापर दैनंदिन जीवनात पदोपदी होत असलेला दिसून येतो. या संगणक क्षेत्रात सातत्याने आणि अत्यंत जलद गतीने बदल होताना पाहायला मिळतात. चार ते सहा महिन्यापूर्वी उपलब्ध

VOLUME - 8 | ISSUE - 8 | MAY - 2019

असलेले ज्ञान आज कदाचित कालबाह्य ठरू शकते. संगणक ज्ञानामध्ये झालेल्या प्रचंड वाढीमुळे संगणक शिक्षण क्षेत्रात देखील वेगवेगळया कार्यासाठी एक साधन म्हणून उपयुक्त ठरला आहे. एवढेच नव्हे तर ती आजची गरज झाली आहे. "संगणक, लॅपटॉप, एल.सी.डी., इंटरनेट, सी.डी., डी.व्ही.डी., पेन ड्राईव्ह, ई-मेल, व्हॉटसप, फेसबुक, मोबाईल यासारखे अनेक शब्द आपल्या दैनंदिन जीवनाचे अविभाज्य घटक झाले आहेत. त्यामुळे संगणकाचा वापर कल्पकतेने आणि योग्य सावधगीरी बाळगून शैक्षणिक प्रक्रियेत वापरण्याची काही उपयुक्त ॲप्लिकेशन, सॉफ्टवेअर समजावून घेणे गरजेचे आहे."[२] अध्ययन-अध्यापन प्रक्रियेमध्येसुध्दा या संगणक प्रणालीचा अचूक उपयोग करून घेतल्यास येणारी पिढी भाषा व साहित्य ज्ञानाबरोबरच संगणक क्षेत्रातही प्रभावी ठरू शकेल.

अध्ययन-अध्यापन आणि संगणक प्रणाली :

संगणक हे दृकश्राव्य माध्यमांमध्ये ग्राफिक्स व ॲनिमेशनच्या साहयाने प्रभावी व आकर्षक कार्टून, रेखाचित्रे, थ्रीडी पूर्णपणे संगणकाव्दारेच निर्माण केली जावू शकतात. या आधारे भाषाविषयासंबंधी शैक्षणिक कार्यक्रमांची निर्मिती करता येईल. संगणकाच्या साहयाने अध्यापन प्रक्रियेबरोबरच स्वयं अध्ययन प्रक्रिया अत्यंत प्रभावी व सुलभ होते. विविध प्रकारच्या अध्ययन पध्दतीचा वापर संगणकाच्या साहयाने करणे अधिक सुलभ होवू शकेल.

पॉवर पॉईंट प्रझेनटेशन :-

सामाजिकशास्त्रे, विज्ञान, तंत्रज्ञान या विषयांबरोबरच भाषा विषयाची अध्यपन प्रक्रिया पॉवर पॉईंटच्या साहयाने अधिक प्रभावीपणे मांडता येवू शकेल. संगणकातील पॉवर पॉईंट सॉप्टवेअरचा यासाठी प्रभावीपणे वापर करता येवू शकतो. त्यामध्ये स्लाइड शो तयार करणे, इंटरनेटच्या साहयाने काही चलत चित्रांचे प्रेक्षपण करणे. काही निसर्ग चित्रे, आकृत्या यांच्या साहयाने अध्यापन प्रक्रिया राबविता येवू शकेल.

अ) स्लाईड्स तयार करणे :

स्लाईड शो च्या माध्यमातून आपल्या अध्यापनातील काही महत्वाचे घटक आपण आकर्षक पध्दतीने विविध रंगसंगतीचा वापर करून विद्यार्थ्यांसमोर स्मार्ट बोर्डच्या माध्यमातून दाखवले तर ही अध्यापन प्रक्रिया आकर्षक, ज्ञानवर्धक आणि विद्यार्थ्यांचे अवधान आकर्षित करून घेणारी ठरेल. त्यासाठी "स्टार्ट - मेनू- प्रोग्रॅम या पध्दतीने पॉवर पॉईंट चालू करून ॲप्लिकेशन विंडो मिळतात. फाईलमधून मेनू मधील न्यू बटन क्लिक केल्यास ब्लँक प्रेझेनटेशन हा पर्याय निवडून डायलॉग बॉक्समधील टेक्स अ‍ॅन्ड चार्ट ही स्लाईड निवडून त्यामधील टेक्सबॉक्समध्ये शिर्षक टाईप करून त्याखालील भागात आपणास आवश्यक असणारे घटक मजकूराच्या किंवा तक्त्याच्या स्वरूपात भरता येतात. त्याचबरोबर चलचित्रांचा, संगीताचा समावेश त्यात करता येतो."[३]

ब) स्लाईड शो :

संगणक प्रणालीच्या साहयाने प्रभावी अध्यापनाकरीता तयार केलेल्या विविध स्लाईड्स क्रमवार दाखविता येतात. स्लाईडच्या पार्श्वभूमिचा रंग, चित्रांची हालचालयुक्त मांडणी, इत्यादीमुळे पॉवर पॉईंट वापरून केलेले सादरीकरण अत्यंत आकर्षक व प्रभावी ठरते. स्लाईड वरील हालचाली, विविध रंगांचा कल्पकतेने केलेला वापर यामुळे श्रोत्यांचे अवधान टिकवून ठेवण्यात आणि अध्यापन प्रक्रिया अत्यंत रोचक आणि मनोरंजनात्मकही करता येते.

इंटरनेट तंत्रज्ञानाचा वापर :-

अध्यापन प्रक्रिया अधिक प्रभावीपणे राबविण्यासाठी पारंपारिक अध्यापन पध्दतीबरोबरच संगणक प्रणालीचा वापर करीत असताना इंटरनेट हा एक महत्वाचा घटक मानावा लागेल. इंटरनेट ही एक प्रचंड मोठ्या स्वरूपात अस्तित्वात असलेले माहितीचे जाळे होय. "जगातील सर्व विषयाचे ज्ञान आणि माहिती इंटरनेटच्या माध्यमातून आपण विद्यार्थ्यांपर्यंत यशस्वी पध्दतीने पोहचवू शकतो. उदा. मराठी साहित्यातील एखाद्या नामवंत लेखकाचा परिचय त्यांच्या छायाचित्रासह, कलाकृतीतील मुखपृष्ठांसह तसेच सदर लेखकाच्या लेखनाच्या वैशिष्ट्यांसह सर्व प्रकारची माहिती, एखाद्या प्रतिभावंत कवीची कविता सचित्र स्वरूपात इंटरनेटच्या माध्यमातून डाऊनलोड करून घेता येऊ शकते."[४] संकलित केलेली माहिती अध्यापन प्रक्रियेमध्ये अत्यंत चपकल पध्दतीने वापरला येवू शकते.

अध्यापन प्रक्रियेतील वेबसाईटचे महत्व :

संगणक प्रणालीतील वेबसाईट हा इंटरनेटचा एक महत्वाचा घटक आहे. वेबसाईच्या माध्यमातून (संकेतस्थळ) असंख्य पानांची माहिती एकमेकाला जोडली गेलेली असते. एका अर्थाने अत्यंत व्यापक स्वरूपात असलेले माहितीचे जाळे म्हणजे वेबसाईट होय. इतर वेगवेगळया संस्थांबरोबरच वैयक्तिक स्वरूपात आपण वेबसाईटची निर्मिती करू शकतो. त्याचबरोबर कंपनी, शिक्षणसंस्था, शासनव्यवस्था, विविध संघटना, आपल्या व्यवस्थेबद्दलची माहिती वेबसाईटच्या माध्यमातून समाजापर्यंत पोहचवत असतात. याचा आपल्या अध्यापनामध्ये सुध्दा

Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya Aundh, Pune-67
192